

Univerzita Karlova v Praze

MFF

katedra didaktiky fyziky

Seminární práce

Klima školní třídy

Jiří Schamberger

1. roč. FMU2SZS

duben 2013

Úvod:

Základní vzdělávání v České republice by mělo plnit především tyto úkoly:

- Děti, které do něj vstupují, má naučit předepsanému učivu.
- Vychovávat je, aby se staly kvalitními lidmi.
- Socializovat je, aby mohly bez překážek vstoupit do společenského života.
- Naučit je, jak se učit, aby se samy mohly vzdělávat po celý život.
- Naučit je samostatnosti, aby dokázaly postupně přebírat odpovědnost za svůj život do vlastních rukou.

Většina z těchto úkolů se odehrává obvykle ve školní třídě. Pojem školní třída označuje učebnu i společenství žáků v rámci jednoho postupného ročníku. Na průběh školní výchovy a vzdělávání má vliv obojí: jak prostředí, v němž se vše odehrává, tak lidé, kteří se podílejí na výuce.

Z odborného hlediska rozeznáváme tři základní pojmy, týkající se školní třídy¹:

- Prostor třídy.
- Klima třídy.
- Atmosféra třídy.

Termín prostředí třídy se týká objektivně zjistitelných aspektů, které ovlivňují práci učitelů a žáků. Zahrnuje celkové prostorové řešení učebny, úroveň jejího vybavení (aspekty architektonické), kvalitu osvětlení, vytápění, větrání, kvalita úklidu (aspekty hygienické), vhodnost tvaru školního nábytku (aspekty ergonomické), úroveň šumu a hluku (aspekty akustické), barevnost stěn, barevnost tabule, výzdoba prostoru učebny (aspekty estetické).

Termín klima školní třídy je jev dlouhodobý, je typický pro žáky dané třídy a pro učitele, kteří v této třídě vyučují. Zahrnuje sociálně-psychologické aspekty, tak jak je spoluvytvářejí, vnímají a hodnotí žáci i učitelé. Podrobnější definici uvedeme níže.

Termín atmosféra třídy je jev krátkodobý, podmíněný okamžitou situací. Mění se během vyučovacího dne, během jedné vyučovací hodiny nebo jedné přestávky. Jako příklady můžeme uvést třeba atmosféru ve třídě před náročnou písemnou zkouškou nebo při závažném ústním zkoušení, při sdělení, že „odpadla“ hodina a podobně².

---

¹ MAREŠ, JEŽEK: Klima školní třídy (dotazník pro žáky), dostupné dne 16. 4. 2013

z http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf

² tamtéž

Klima školní třídy

V Pedagogickém slovníku je klima třídy uvedeno jako „sociálně - psychologická proměnná, představující dlouhodobější emocionální naladění, zobecněné postoje a vztahy, emocionální odpovědi žáků dané třídy na události ve třídě (včetně pedagogického působení učitelů)³

Řada badatelů se shoduje v tom, že psychosociální klima školní třídy lze charakterizovat jako ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení toho, co se ve třídě už odehrálo nebo právě odehrává. Jsou to názory jednotlivých aktérů školního vyučování.⁴

Klima třídy mohou vytvářet všichni žáci dané třídy, skupinky žáků, jednotlivci (žáci).

Ve vyučovacích hodinách se spolutvůrcem klimatu stává vyučující, který vyučuje žáky, na klimatu se podílí i třídní učitel dané třídy.

Klima třídy nesouvisí ovšem jen s výukou, ani to není pouze souhrn nebo bilance různých typů vyučovacích klimat. Vytváří se nejen ve vyučování, ale i o přestávkách, na výletech a různých společných akcích třídy.

Znaky klimatu školní třídy

- Je to skupinový, nikoli individuální jev; určitý názor na klima dané třídy mají všechny skupiny aktérů.
- Klima školní třídy je sociálně konstruované, vzniká nejen osobní zkušeností jedinců (žáků, učitelů), ale též debatováním mezi žáky navzájem, mezi učiteli navzájem, mezi učiteli a žáky, mezi žáky a rodiči.
- Je sociálně sdílené; u aktérů klimatu – na základě osobních zážitků i diskuzí s lidmi, kteří mají stejné či naopak rozdílné názory – se podoba klimatu v myslích aktérů zpřesňuje; současně se vyjevuje, které názory jsou společné většině aktérů, které názory patří jen jedné skupině osob a ve kterých názorech se jedinec rozchází se všemi ostatními lidmi.
- Je ovlivňováno širším sociálním kontextem: klimatem, které panuje na dané škole, dále lokálními zvláštnostmi místa, kde škola sídlí (velkoměsto, krajské město, malé

³ PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ: Pedagogický slovník., Praha: Portál, 1998. S. 107

⁴ MAREŠ, JEŽEK: Klima školní třídy (dotazník pro žáky), dostupné dne 16. 4. 2013

z http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf

město, vesnice).⁵

Typy klimatu školní třídy

Různí autoři uvádějí různé typy, my jsme použili rozdělení podle Průchy:⁶

- Příznivě autokratické: učitel sám přijímá důležitá rozhodnutí, ale vše činí ve prospěch žáka.
- Příznivě demokratické: spočívá v procesu organizování společného rozhodování v zájmu harmonického života třídy jako sociální skupiny.
- Autokratické nepřátelské: učitel sám přijímá rozhodnutí za účelem upevnění institucionálního pořádku.
- Laissez-faire klima: učitel pracuje ve stylu „Dělejte si, co chcete!“, ve kterém se učitel vzdává rozhodování v duchu hesla „Dejte mi všichni svatý pokoj“.

Zkoumání klimatu školní třídy

- Sociometrický přístup. Objektem studia není učitel, ale školní třída jako sociální skupina. K výzkumu se používá sociometrický dotazník. Výzkumník zjišťuje, jak je třída strukturována, jestli se její struktura mění, jak se vyvíjejí sociální vztahy a jaký mají vliv na předpoklady žáků.
- Organizačně-sociologický přístup. Objektem studia je jednak celá třída jako skupina a jako organizační jednotka, ale také učitel jako řídicí pracovník. Výzkumník se zajímá především o to, jakým způsobem se rozvíjí týmová práce v hodině, zde je při plnění úkolů redukována nejistota žáků, zda mají žáci prostor pro vzájemnou komunikaci. Výzkum se provádí standardizovaným pozorováním.
- Interakční přístup. Zaměřuje se na pedagogickou interakci mezi učitelem a žáky v

---

⁵ MAREŠ, JEŽEK: Klima školní třídy (dotazník pro žáky), dostupné dne 17. 4. 2013
z http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf

⁶ PROKOP: Škola jako sociální útvar. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996. s. 37-39

průběhu výuky. Výzkumník sleduje, jak přímé a nepřímé působení učitele ovlivňuje efektivitu jeho práce, postoje žáků a jejich výkonnost a výkonnost celé třídy.

Diagnostickou metodou je především standardizované pozorování.

- Přístup školní etnografie. Objektem studia je zde nejen školní třída, ale i učitelé a celý přirozený život školy. Pozoruje se, jak klima funguje, jak jej vnímají a svými slovy popisují jeho aktéři. Nepostupuje se zde pouze metodou objektivního, nezúčastněného pozorování, ale výzkumník se stává členem prostředí.
- Pedagogicko-psychologický přístup. Zaměřuje se především na spolupráci ve třídě, kooperativní učení v malých skupinách. Výzkumníka zajímají souvislosti mezi vzájemnou sociální závislostí žáků, sociální podporou žáků, jejich sebepojetím a výkonností celé třídy i jednotlivých žáků, jejich postoji k učivu, žákovským připisováním příčin v případě úspěchu a neúspěchu.

Proč zkoumat klima ve třídě

- Popis aktuálního stavu klimatu z pohledu žáků – získání přehledu o spektru žákovských názorů na klima třídy – oproti dílčím dojmům dospělých, tj. učitelů, členů vedení školy či některých rodičů.
- Porovnání aktuálního klimatu u různých učitelů, kteří vyučují v dané třídě – získání údajů o tom, zda se aktuální stav klimatu třídy alespoň rámcově shoduje u různých učitelů, kteří v dané třídě vyučují. Porovnání aktuálního klimatu ve třídě s předchozím, když se změnila koncepce výuky.
- Porovnání aktuálního klimatu ve třídě před zavedením cílené intervence do klimatu třídy a po zavedení cílené intervence.
- Zjišťování vztahu mezi prospěchem žáků a klimatem třídy, získání údajů o tom, zda prospěchové problémy některých žáků mohou souviset s aktuální podobou klimatu třídy.
- Zjišťování vztahu mezi chováním žáků a klimatem třídy.
- Porovnání pohledu žáků a pohledu učitele. Získání údajů o tom, zda se pohled žáků a učitele na klima, které spoluvytvářejí, alespoň rámcově shoduje. Pokud ne, zda

dochází u učitele k přeceňování či podceňování některých složek klimatu a ve kterých složkách klimatu se takové rozdíly objevují.

- Porovnání pohledu různých skupin žáků uvnitř téže třídy na klima třídy. Získání přehledu o těch skupinách žáků, které mají obdobný názor na klima třídy. Mohou to být skupiny podle pohlaví, podle celkového prospěchu, podle chování, podle zájmu o daný předmět, podle kulturního či etnického původu, podle míry handicapu, podle citlivosti na daného učitele.
- Porovnání aktuálního stavu klimatu s přáním žáků. Získání údajů o tom, zda se aktuální stav klimatu třídy alespoň rámcově shoduje s tím, jaké klima by si žáci ve své třídě a v hodinách daného učitele přáli. Pokud ne, ve kterých složkách klimatu je aktuální stav výrazně horší, než je stav preferovaný⁷.

Utváření školního klimatu

Z vlastní praxe učitele může autor této práce potvrdit, že klima školní třídy lze ovlivnit velmi výrazně několika způsoby.

Především je to vytváření příjemné atmosféry ve třídě, které zahrnuje:

- pečlivou přípravu a organizovanost hodiny.
- vlídný a přátelský přístup k žákům (ovšem v mezích „učitel - žák“).
- ochotu žákům kdykoliv pomoci, pokud to bude třeba.
- Občasné použití humoru (zde je však třeba velmi zvážit, kdy humor použít a nezaměnit jej z ironií či sarkasmem).
- volbou správné motivace k učení.

Je totiž velice důležité, aby učitel vytvářel ve třídě takové klima, kde se žáci budou cítit dobře a budou se chtít učit. V prostředí, kde se žáci nebudou cítit dobře, se nebudou chtít ani učit.

---

⁷ MAREŠ, JEŽEK: Klima školní třídy (dotazník pro žáky), dostupné dne 18. 4. 2013

z http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf